

Рецензія

кандидатки педагогічних наук, доцентки **Артемьєвої Інни Сергіївни** на кваліфікаційну працю (дисертацію) на здобуття наукового ступеня доктора філософії (з педагогічних наук) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки **Паламарюка Василя Автандиловича** з теми «**Формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей на засадах інтегративного підходу**».

Актуальність теми дисертаційного дослідження та його зв'язок з науковими програмами, планами, темами

У контексті глибинної трансформації вищої педагогічної освіти України, зумовленої реалізацією концептуальних положень Нової української школи, важливою науково-практичною проблемою постає формування акмеологічної культури майбутніх учителів. Зазначена культура розглядається як цілісне інтегративне утворення, що охоплює професійну зрілість, ціннісно-сміслову самовизначеність, рефлексивність, здатність до самореалізації та безперервного самовдосконалення, що є актуальними як з позиції педагогічної науки, так і освітньої практики.

Особливої уваги ця проблема набуває стосовно підготовки майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей, які покликані реалізовувати державні освітні стандарти в умовах динамічного розвитку цифрових технологій та інноваційних змін в освітньому процесі. У цьому контексті інтегративний підхід, що передбачає синтез міждисциплінарних знань, умінь, компетентностей і цінностей, виступає доцільною методологічною основою для формування акмеологічної культури педагогічного суб'єкта.

Незважаючи на наявність певних наукових досліджень, присвячених окремим аспектам акмеології, професійного становлення педагога й інтегративних освітніх підходів, питання цілісного, системного формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей залишається недостатньо вивченим.

Підвищену значущість теми дослідження зумовлює також виявлена дисертантом сукупність суперечностей, що засвідчують наявність проблемної ситуації у відповідній науково-педагогічній сфері, зокрема між: варіативністю підходів до тлумачення сутності акмеологічної культури педагога, специфіканти її формовияву у спеціалістів різного профілю, широкою палітрою способів компонентної організації та відсутністю єдиної стратегії формулювання змістової сутності концепта; рівнем соціального запиту до підготовки вчителів природничо-математичного профілю, що прагнуть до саморозвитку впродовж життя й відсутністю цілісної та методично-аргументованої системи формування акмеологічної культури майбутніх педагогів (прагматикон якої становить акмеогенез); вимогами системи освіти до підготовки майбутніх учителів на засадах

міждисциплінарної координації та відсутністю спеціальної концепції, що враховує розвивальний потенціал акмеологічного, інтегративного та синергетичного підходів до підготовки фахівців у вищій школі.

З огляду на викладене вище, вважаємо, що порушена Паламарюком Василем Автандиловичем у дисертаційному дослідженні проблема є науково обґрунтованою, актуальною та своєчасною, а обрана тема дослідження – цілком виправданою і важливою як для розвитку педагогічної теорії, так і для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема вчителів природничо-математичних спеціальностей.

Дослідження виконано згідно з темою кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (реєстраційний номер № 0120U002014), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 13 від 29.06.2023 р.).

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі

Обґрунтованість наукових положень дисертації Василя Паламарюка є досить переконливою. У процесі дослідження було використано відповідні наукові методи, що допомогли одержати різноаспектну й адекватну інформацію, відповідали вимогам системного підходу та критеріям якості педагогічних вимірювань, зокрема таким, як об'єктивність, надійність, валідність тощо.

Структура роботи послідовна, цілком відповідає поставленим дослідницьким завданням. Науковий апарат дослідження сформульовано чітко та коректно згідно з метою та завданнями дослідження.

Зібраний у результаті педагогічних досліджень матеріал оброблено адекватними методами статистичного аналізу і представлено в роботі достатньою кількістю таблиць, дані яких дають змогу стверджувати про достовірність зроблених висновків.

Структура та обсяг дисертації

Дисертаційна робота складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (239 найменувань, з них 26 джерел іноземними мовами) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок, основний текст – 220 сторінок, додатки викладено на 48 сторінках.

Стиль і мова дисертаційного дослідження

Дисертація виконана з дотриманням методологічних вимог, орфографічних правил і стилістичних норм, що свідчить про високий рівень авторської підготовки.

Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним та демонструє основні положення дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дослідження і теоретичне значення одержаних дослідницьких результатів

Основні результати, отримані Василем Паламарюком у межах дисертаційного дослідження, викликають цілковите схвалення й характеризуються достатнім рівнем наукової новизни. Зокрема, вважаємо такі:

вперше визначено сутність феномена «акмеологічна культура вчителя природничо-математичних спеціальностей» та описано компоненти його структури (світоглядно-інваріантний, аксіологічно-трансцендентний, метапрофесійно-генерувальний, педагогічно-акумулювальний); описано функції акмеологічної культури в системі професійно-педагогічної діяльності вчителя природничо-математичних спеціальностей (проектувальна, синтезувальна); розроблено педагогічну модель формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей (методологічно-цільовий, процесуально-інструментальний, моніторингово-оцінний блоки); схарактеризовано сутність інтегративного підходу до формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей та принципи, за якими він реалізується в системі підготовки майбутніх педагогів;

конкретизовано поняття «акмеогенез», як прагматикон акмеологічного зростання педагога та «природничо-математична дидактика» у розрізі акмепрофесіогенезу вчителя природничо-математичних спеціальностей;

описано специфіканти професійної діяльності вчителя природничо-математичних спеціальностей;

подальшого розвитку набули теорія і практика акмеологічного зростання майбутніх фахівців в освітньому просторі закладу вищої педагогічної освіти.

Відтак, до концептуально значущих результатів дослідження Василя Паламарюка, що сприяють збагаченню педагогічної теорії та освітньої практики, належить сформульоване ним визначення сутності акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей, яке подано у такій редакції: є формомодальнісним конструктом, що розширює та узасаднює рамкові горизонти акмеогенезу професійного та особистісного саморозвитку вчителя; активізує позадосвідні інтенції Я-концепції та трансцендентні механізми трансформації індивідуального ресурсу вчителя в логіці «від потенціально-прихованого до діяльнісно-професійного та

педагогічно-актуального»; урахує інтерференційні зв'язки актуалітетів самопізнання, саморозвитку та самоздійснення педагога; дозволяє оптимізувати й симпліфікувати інтелектоємну складність природничо-математичної дидактики, гармонізуючи світоглядно-індивідуальні, метапрофесійні та педагогічно-акумульовані позиції педагога, як індикатори здатності до акмефьючерингу.

Структуру акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей доцільно інтерпретувати як інноваційну, з огляду на її відповідність сучасним освітнім викликам та тенденціям професійного розвитку, яку представлено світоглядно-інваріантним, аксіологічно-трансцендентним, метапрофесійно-генерувальним, педагогічно-акумулювальним компонентами.

Світоглядно-інваріантний компонент акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей, з позиції Василя Паламарюка, маркує Я-динамічне профільне в системі акмеологічної культури, віддзеркалює глибину педагогічного та природничо-наукового світорозуміння вчителя, його персонально-ідеалізовані уявлення про способи формування природничо-наукової картини світу учнів та їх математичної компетентності на інноваційних засадах; зафіксоване на рівні ментальності розуміння власного педагогічного покликання; забезпечує формування Я-концепції особистості майбутнього вчителя, адекватність його професійного «бачення» явищ педагогічної дійсності, цілісність уявлень про алгоритми самотворення, самоконструювання та самоздійснення в професійній діяльності.

Аксіологічно-трансцендентний компонент акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей, за твердженням Василя Паламарюка, маркує Я-ціннісне в системі акмеологічної культури, відображає позасвідомі та позадосвідні інтенції педагога, його здатність до рефлексійного оцінювання себе та способів самоздійснення в системі природничо-математичної дидактики; забезпечує конструювання аксіологічної платформи самореалізації в професії; переконаність у необхідності професійного саморозвитку, досягнення вищих професійно-педагогічних ідеалів та морально-етичних м-аксим.

Метапрофесійно-генерувальний компонент акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей, відповідно думки Василя Паламарюка, маркує Я-вчинкове в системі акмеологічної культури, увиразнює праксеологічно-компетентнісну основу та інформаційно-знаннєвий базис професійного становлення педагога, поінформованість про сутність професіогенезу й акмеогенезу вчителя та шляхи забезпечення безперервного саморозвитку; активізує наскрізні уміння самостійної реалізації професійно-педагогічних функцій у різних закладах освіти, за різними програмами, з різним контингентом учнів, в умовах невизначеності та мінливості освітнього простору.

Педагогічно-акумулювальний компонент акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей, на переконання Василя Паламарюка, маркує Я-ідеальне педагогічне в системі акмеологічної культури, відбиває міру педагогічного світовідчуття педагога, синтезує ментально-ідентифікаційні механізми досягнення ефективності професійно-педагогічної діяльності на креативних та творчих засадах; творчу захопленість педагогічною проблематикою, задоволеність вибором педагогічної професії та стійке прагнення самореалізуватись в педагогічній діяльності, впевненість у конструктивності власних педагогічних стратегій; забезпечує аргументованість суджень щодо оптимальності та раціональності використання традиційних освітніх технологій та перспективності інноватизації системи природничо-математичної дидактики.

Практичне значення одержаних результатів

Практична цінність дисертаційного дослідження Василя Паламарюка полягає у розроблені методики формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей, створеної на засадах інтегративного підходу. Базовим засобом реалізації цієї методики виступає запропонований автором інтердисциплінарний навчальний курс «Акмеологічна культура вчителя: теорія і практика» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальностей 014 Середня освіта (Математика), 014 Середня освіта (Фізика), 014 Середня освіта (Природничі науки) (90 академічних годин; 3 кредити ЄКТС; вибірковий компонент ОПП) та методичні рекомендації до його впровадження.

Основні положення та результати дисертаційної роботи Василя Паламарюка **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (акт впровадження №2307/31 від 08.05.2025), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 08-385/3 від 02.05.2025), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/17 від 29.04.2025), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка про впровадження №1766/01-50/02 від 02.05.2025), Китайсько-Українського науково-дослідного інституту «Наук про життя» (26.05.2025).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях дисертанта

Проведений аналіз публікацій Василя Паламарюка засвідчив їх повну відповідність вимогам щодо кількості, змістовного наповнення та наукового рівня, визначеним для дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Основні результати дослідження висвітлено у 9 публікаціях автора, із них: 5 – у фахових виданнях категорії Б з педагогіки (3 одноосібні), 4 – апробаційного характеру.

Оцінка концептуального змісту та дослідницької завершеності дисертації

Наукова новизна дисертації підтверджена основним змістом дисертаційного дослідження. У дисертації логічно та послідовно розкрито процес формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей на засадах інтегративного підходу.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено ступінь її розробленості, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито методологічні, теоретичні та методичні засади, сформульовано гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і можливості їх використання, подано відомості про апробацію й упровадження результатів роботи, її структуру та обсяг, загальну кількість публікацій.

У **першому розділі** «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ» проаналізовано наукові напрацювання з педагогічної акмеології та систематизовано термінологічний апарат феноменології акмеогенезу вчителя. Встановлено, що проблемне поле цієї феноменології окреслюється категорією «акме» та її лексичними похідними: «акмеологія», «акмеогенез», «акме-професіонал». Категорію «акмеогенез учителя» конкретизовано як пролонгований процес професійного становлення педагога, що охоплює етапи самотворення, самореалізації та цілеспрямованого самовдосконалення.

Розкрито механізми акмеогенезу, зокрема трансформацію психологічної структури педагогічної діяльності, зміну мотиваційної та аксіологічної основи, опанування нових функцій і ролей. Показано, що ключові складники Я-концепції особистості – саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація, самотворення – перебувають у взаємозв'язку, формуючи основу успішного професійного акмеогенезу.

Зазначено, що категорії «саморозвиток», «самовдосконалення» й «самоздійснення» виступають базовими поняттями в обґрунтуванні акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей, прагматичний зміст якої реалізується через акмеогенез як фундамент професійної зрілості.

Розкрито особливості професійної діяльності сучасного вчителя природничо-математичних спеціальностей. Доведено, що вчитель зазначеного профілю здійснює професійну діяльність у парадигмі світоглядних, аксіологічних та сцієнтичних засад природничої й математичної освіти, спираючись на трансдисциплінарні зв'язки без

порушення їхньої змістової цілісності. Він інтегрує власні акме-інтенції та стратегічні метакомпетентності, спрямовуючи їх на професійне й особистісне самовдосконалення. Профільна специфіка педагогічної діяльності зумовлює провідну роль учителя у збереженні науково-природничих і математичних знань від периферизації в умовах освітніх інновацій. Його місія – підтримувати баланс між технократизацією гуманітарної та гуманітаризацією науково-технічної підготовки, формуючи в учнів науковий світогляд, природничу та математичну компетентність на основі гармонізації природничого й соціогуманітарного знання.

З опорою на специфіку професійної діяльності вчителів природничо-математичних спеціальностей та своєрідність їх акмепрофесіогенезу описано феномен «акмеологічна культура вчителя природничо-математичних спеціальностей» та розроблено структуру акмеологічної культури вчителя природничо-математичних спеціальностей.

Описано функції акмеологічної культури в системі становлення фахівця природничо-математичної освітньої галузі: синтезувальну та проєктувальну.

У другому розділі «ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ» репрезентовано обґрунтовану критеріально-індикаторну базу для діагностики рівнів сформованості акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей на різних етапах експерименту. Сформованість світоглядно-інваріантного компоненту акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей вимірювалася за суб'єктно-відтвореним критерієм із показниками: професійно-педагогічний менталітет, інноваційний і природничо-науковий світогляд; аксіологічно-трансцендентний компонент – за ціннісно-детермінованим критерієм із показниками: акмезорієнтованість, інтенція самоздійснення, рефлексивна позиція; метапрофесійно-генерувальний компонент вимірювалася за універсально-фаховим критерієм із показниками: акмеологічна грамотність, мобільність, автономність, дивергентність мислення, трансверсальні компетентності; педагогічно-акумулювальний компонент – за полісистемно-проєктивним критерієм із показниками: педагогічна креативність, самоефективність, професійно-педагогічна ідентичність.

Рівневу диференціацію акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей представлено такими рівнями: регресійно-мінімальний (регресійна акме-динаміка), базово-нормотиповий (константна та узвичаєна акме-динаміка), потенційно-активний (перспективна акме-динаміка).

У дисертації інтегративний підхід до формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей визначено як методологічно-концептуальний алгоритм та стратегію

формування акмеологічної культури майбутніх педагогів, що передбачає комбінацію синхронізованих між собою впливів (тематизованих експериментально-практичних стратегем) на світоглядно-трансцендентну та аксіологічно-інтенціональну сфери особистості майбутніх педагогів, їх педагогічно-згенеровані позиції та метапрофесійний компетентнісний базис.

Процес формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей дисертантом зконструйовано за такими принципами інтегративної методології: принцип експлікації акмеологічних та світоглядно-інтенційних прагнень майбутніх учителів; принцип діалектичної мозаїчності засвоєння методології акмеологічного зростання в педагогічній інтроспекції; принцип урахування системної цілісності акмеологічної культури в загальній семіотиці культури та соціального досвіду; принцип міждисциплінарної координації; принцип артикуляції акмеологічних універсалій в підготовці майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей.

Педагогічний експеримент з формування акмеологічної культури майбутніх учителів передбачав розроблення та впровадження педагогічної моделі та методики формування їх акмеологічної культури.

Педагогічну модель формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей потрактовано як візуалізовану графічно-символьну мислесхему (абстрактно-уявну проєкцію зконструйованого реального процесу акмеогенезу майбутнього вчителя) що вможливорює відтворення алгоритму активізувального, розвивального, актуалізувального, підтримувального, фасилітаційного, прогностичного, формувального впливів на світоглядно-інваріантний, аксіологічно-трансцендентний, метапрофесійно-генерувальний, педагогічно-акумулювальний компоненти його акмеологічної культури. Педагогічну модель представлено трьома блоками: методологічно-цільовий, процесуально-інструментальний, моніторингово-оцінний. Концептуальне ядро процесуально-інструментального блоку моделі складає спеціально розроблена методика формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей.

Методика формування акмеологічної культури позиціонована у дисертації як система розроблених та поетапно застосованих засобів, методів та способів позитивного впливу на світоглядно-інваріантний, аксіологічно-трансцендентний, метапрофесійно-генерувальний, педагогічно-акумулювальний компоненти акмеологічної культури здобувачів освіти, комплексом форм організації їхньої освітньо-пізнавальної та позанавчальної діяльності в освітньому середовищі педагогічного університету, що забезпечують формування системної обізнаності майбутніх педагогів про акмеогенез учителя, способи самореалізації, саморозвитку та самоздійснення вчителя в освітньої галузі, зокрема природничо-математичної дидактики; створюють передумови становлення гармонійної Я-концепції студентів.

Наскрізним засобом реалізації методики формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей виступив інтердисциплінарний навчальний курс «Акмеологічна культура вчителя: теорія і практика». Дисципліну розроблено керуючись принципами: коеволюції, комплексності міжпредметних зв'язків, пріоритетності акмеологічної стратегії, мінімаксу. Розроблено авторську робочу програму навчальної дисципліни та методичні рекомендації, що надають системного уявлення про способи, методи та форми роботи зі здобувачами освіти.

Ефективність впровадження педагогічної моделі та методики формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей доведено шляхом співставлення результатів констатувального та прикінцевого етапів експерименту.

Загальні **висновки** логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

У результаті аналізу тексту дисертаційного дослідження Василя Паламарюка порушень принципів академічної доброчесності не встановлено. Текстові запозичення без відповідного посилання на джерела відсутні. Система цитування та оформлення списку використаних джерел відповідає встановленим вимогам. У дисертаційній роботі дотримано етичних норм та положень, визначених Законом України «Про освіту».

Дискусійні положення та зауваження до змісту, логіки й концептуальних положень дисертаційного дослідження

Загалом надаючи позитивну оцінку дисертаційного дослідження Паламарюка Василя Автандиловича, зацентруємо увагу на низці дискусійних положень, а також висловимо окремі побажання.

1. На нашу думку, потребує додаткової аргументації вибір концепта «самореалізація» як домінуючого в ході розвитку акмеологічної культури педагога.

2. Незважаючи на ґрунтовний термінологічний аналіз проблеми, глибину аналізу педагогічного ракурсу акмеології, підрозділу 1.1 дисертації бракує чіткого визначення концепта «акмеологічний підхід в освіті».

3. Надаючи власного розуміння акмеологічній культурі вчителя дисертант зазначає, що вона активізує інтенції самоздійснення вчителя в системі природничо-математичної дидактики. Проте, сама категорія «природничо-математична дидактика» розкривається лише в другому розділі.

4. Зважаючи на те, що формування акмеологічної культури майбутніх учителів здійснюється в координатах інтегративної методології, слід було б чітко зафіксувати категорійні рамки та змістові ознаки поняття «інтеграція».

5. На сторінці 92 рукопису автор обґрунтовує логіку співвіднесення параметрів природничого та соціогуманітарного знання. Потребує додаткового висвітлення необхідність звернення до цієї проблематики в контексті формування акмеологічної культури майбутніх учителів.

6. Текст рукопису містить незначні технічні огріхи та недоліки оформлювального характеру.

Водночас наголошуємо, що висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, не знижують наукову значущість результатів дисертаційної роботи, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

Загальні висновки

Рецензована робота вирізняється глибиною методологічного й теоретичного аналізу, значущістю й інноваційністю методичних пропозицій. Кваліфікаційна праця є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною в контексті нових наукових підходів до професійної освіти.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, дисертація «Формування акмеологічної культури майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей на засадах інтегративного підходу» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) і дає підстави для присудження Паламарюку Василю Автандиловичу наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний рецензент

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Інна АРТЕМЬЄВА

